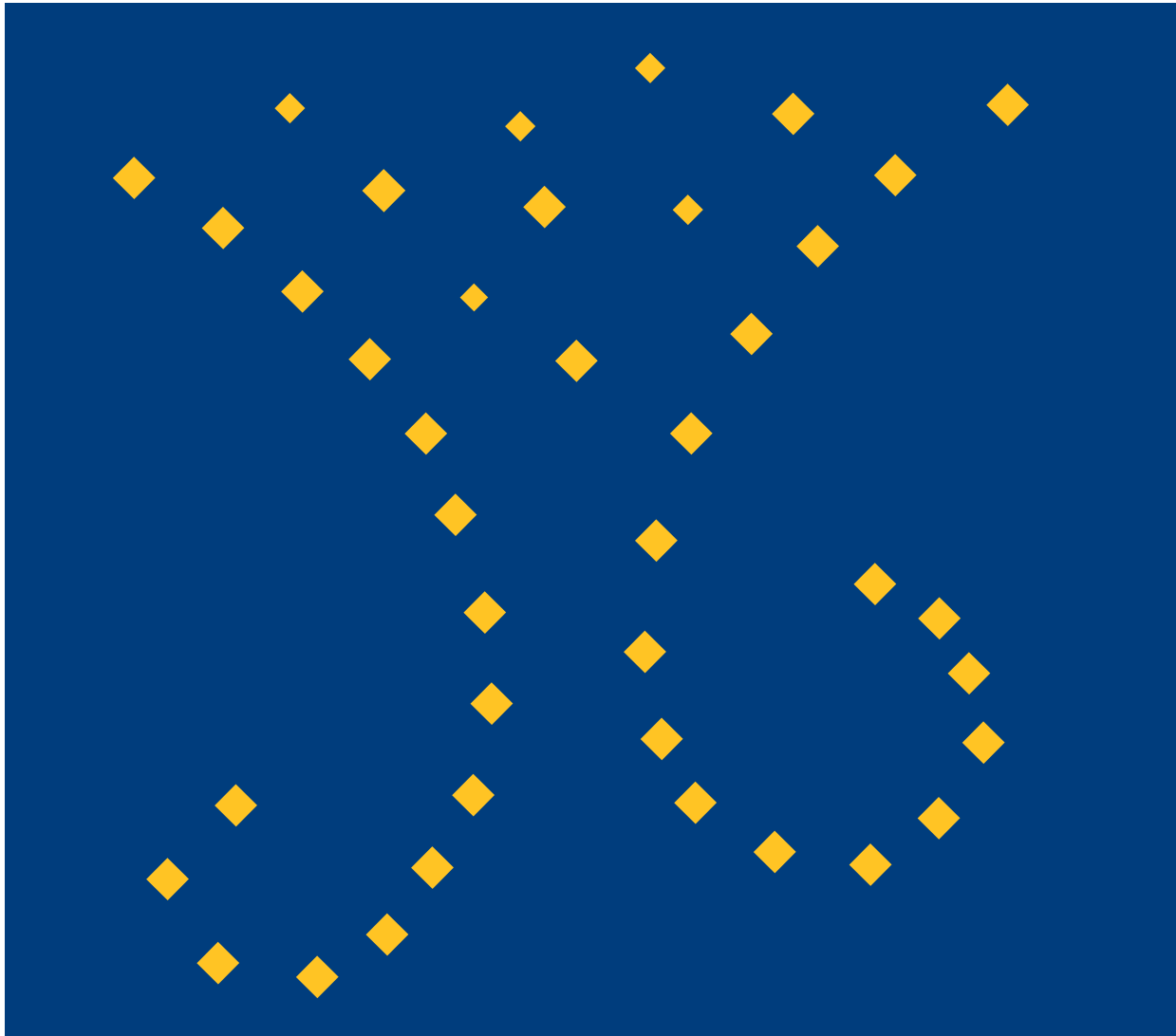

FÖRETAGERSKAN

En inspirations- och kunskapsdag om kvinnors företagande
utifrån projektet Nätverksbanken
Östersund 27 november 2003

Konferensdokumentation

TEXT OCH FOTO HANS MÄNSSON

NÄTVERKSbanken
I JÄMTLANDS LÄN

Arbetslivsinstitutet

Arbetslivsinstitutet (ALI) är ett nationellt kunskapscentrum för arbetslivsfrågor. På uppdrag av regeringen bedriver institutet forskning, utveckling och utbildning. Det är i mötet mellan teori och praktik, mellan forskare och praktiker, det kan skapas nya tankar som leder till utveckling. Arbetslivsinstitutets uppgift är att skapa förutsättningar för dessa möten.

Institutet samarbetar med arbetsmarknadens parter, näringsliv, universitet och högskolor, internationella intressenter och andra aktörer. Enheten för Forskning om Utvecklingsprocesser (FOUP) deltar i och studerar vad som ligger bakom förändringsprocesser i samhället. Den svenska modellen har byggt på att andra ansvarar för sysselsättningen och att individens roll är att stå till arbetsmarknadens förfogande. Nu måste allt fler skapa sina egna företag för att kunna försörja sig, åtminstone i ett glesbygdslän som Jämtland. Småföretagssektorn anses ha en stor betydelse för Sveriges sysselsättning och tillväxt. Kvinnor som vill starta företag utgör här en viktig potential. Företagandet bland kvinnor utgör fortfarande endast en fjärdedel av det totala antalet företagare i Sverige, fortfarande startas de flesta företag av män. Tillgången till riskkapital och lån är även sämre för kvinnor.

Mot denna bakgrund vill FOUP/Östersund sprida erfarenheter och kunskaper från Mål-1 projektet Nätverksbanken i Jämtlands län. Nätverk som metod för företagsutveckling är en hittills underskattad modell för småföretagare som vill öka sin kompetens och stödja varandra i företagsprocessen. Förhoppningsvis kan erfarenheter och kunskaper från detta projekt användas och bli en del av det redan etablerade stödstrukturerna i samhället.

Katarina Grut
Utvecklingsledare

Rapporten kan beställas genom:

Arbetslivsinstitutet
Studentplan 3, Campus (2 vån. ITPS)
831 40 ÖSTERSUND
Tfn + 46 063-55 13 13
Fax + 46 063-55 13 20
Mobil 070-671 58 05
E-post: katarina.grut@arbetslivsinstitutet.se

Företagerskan

en inspirations- och kunskapsdag om kvinnors företagande
utifrån projektet Nätverksbanken
den 27 november 2003

Göran Brulin, professor och enhetschef vid Arbetslivsinstitutet, var konferensens moderator. Han inledde dagen med några ord om sina egna förväntningar.

– Förhoppningsvis kommer den här konferensen att sätta igång en mer intensiv diskussion om möjligheterna till kvinnligt entreprenörskap. Arbetslivsinstitutet har ju till uppgift att forska om hur det nya arbetslivet växer fram – inte minst när det som nyss var det nya, IT-branschen – förstelnat. I detta sammanhang spelar inte minst de kvinnliga entreprenörerna en viktig roll.

Invigning

Landshövdingen i Jämtlands län, Maggi Mikaelsson, hälsade konferensdeltagarna välkomna till en del av Sverige som hon menade är särskilt lämpad för diskussioner om entreprenörskap och företagande.

– Här har vi ett unikt arbetsliv med stor andel egenföretagare, varav många småföretagare – tre av fyra företag har ingen anställd. Och en stor del av dessa är kvinnor.

De små och medelstora företagen representerar ett brett spektrum av verksamheter, betonade Maggi Mikaelsson. Och de finns överallt, i nästan varje by runt om i länet.

– Många kvinnor tar saken i egna händer och sätter igång med olika verksamheter. Jag ska bara nämna ett område där vi är Sverigeledande: Småskalig livsmedelsförädling. Med inspiration från fäbodkulturen har ett par hundra företag vuxit fram. Många av dem har skapats av kvinnor.

*Maggi Mikaelsson, landshövding
i Jämtlands län.*

Här finns det ett intressant forskningsfält, påpekade landshövdingen. Inte minst i det förhållandet att många företag startas av personer som lämnar fasta anställningar. Detta tyder på framtidstro, menade hon.

– Ett annat mått på framtidstron är hur vi vid länsstyrelsen lyckas göra av med de pengar vi kan anslå till företagsstöd. I år har vi för första gången på flera år betalat ut allt. Det är ett bra mått på att det finns engagemang och intresse i näringslivet.

Däremot finns det anledning att sätta frågetecken för många inslag i regelverket för företagsstöd, tillade Maggi Mikaelsson – huruvida det är anpassat till ett län med så stor andel småföretagare.

– Har vi andra behov än mer industriinriktade regioner? Bör regelverken ändras? Det är viktiga frågor att fundera över. Samtidigt som vi vet att den viktigaste utvecklingsfaktorn är den kreativitet som finns inne i huvudet på oss som bor här i länet – och den kan vi bara göra något åt själva.

Inledning

Raija Edin, som varit projektledare för Nätverksbanken, deklarerade att det varit en förmån att få arbeta med kvinnorna i detta projekt – och att under den tiden få tillhöra Arbetslivsinstitutets stab.

– Att som praktiker få komma in i forskarvärlden har varit oerhört lärorikt och spännande. Inte minst kontakterna med forskaren Birgitta Näsman, som studerat det här projektet.

Att få arbeta med genusperspektivet har varit en viktig personlig drivkraft i projektet, förklarade Raija Edin. Liksom att få bidra till ökad kunskap om företagerskornas villkor.

– Jag hoppas att den här konferensen ska bidra till just detta – till ökad kunskap om hur vi tar tillvara den tillväxtpotential som kvinnorna utgör.

– Att få fler livskraftiga företag är i första hand en näringspolitisk fråga, och i andra hand en regionalpolitisk fråga. Men i tredje hand är det en jämställdhetsfråga.

Projektets målsättning var bland annat att öka andelen kvinnliga företagare, och att hitta metoder för att stödja kvinnornas behov. Av de trettio kvinnor som gick med i projektet hade tio redan egna företag. Resten kom med företagsidéer av olika slag, som man försökte utveckla inom projektets ram.

Raija Edin, projektledare för Nätverksbanken

Men projekttiden på två år var för kort, menade Raija Edin. De två åren räckte inte för att man skulle hinna med att tillfredsställa det behov av spetskunskap som också efterfrågades.

– Om det ges möjlighet till en uppföljning skulle man baka in en stor slant för kompetensutveckling i nästa projekt.

Viktigt med goda förebilder

De allra flesta av kvinnorna i projektet har tjänsteföretag förklarade Raija Edin. Ett par stycken har varuproduktion och några arbetar med turism. Bland de kvinnor som kommer från andra länder är det flera som använder sina språkkunskaper på olika sätt. Sedan har det funnits både en industridesigner och konsulter inom hälsovård, med flera. Kort sagt – kvinnorna rör sig inom alla branscher, konstaterade Raija Edin.

En lärdom av projektet är att man borde ha en större stab, menade hon. Det skulle behövas någon som kan backa upp projektledaren, och en stab med tre-fyra personer som kan bidra med olika kompetenser.

Sammanfattningsvis var Raija Edin ändå nöjd med slutresultatet.

– Min tanke var att femton företag skulle startas utifrån de 20 företagsidéerna. Nu har elva heltidsföretag startats och tre på deltid – och ett till är på gång. Så det kvantitativa är jag nöjd med.

Ett av de viktigaste inslagen i projektet har varit själva lärandeprocessen, menade Raija Edin.

– Och vi kan se att nästan alla har kunnat bygga på sin kompetens och få nya kamrater. De har lärt sig hur man tar sig fram i den struktur som finns för att stödja företagande. Vi har skapat en arena för diskussioner, kontaktvägar och nätverk.

– Att kunna peka på goda förebilder har visat sig viktigare än jag trodde i början av projektet. Faktiskt viktigare än finansieringsformer och ekonomiska resurser.

Göran Brulin delade med sig av en iakttagelse som han gjort under projektets gång – hur viktigt det är med en mångfacetterad arbetsmarknad, och hur ett ökat kvinnligt företagande kan ge fler möjlighet att vara kvar på arbetsmarknaden.

Raija Edin höll med om detta, men påpekade att myndigheters regelverk ofta sätter käppar i hjulen för den som vill gå från arbetslöshet eller sjukskrivning till företagande.

– Det borde vara möjligt att bedriva sitt företag på halvtid och vara sjukskriven eller arbetslös på halvtid, men det finns en massa hinder för den som vill göra detta. Här behövs ett helt nytt tänkande.

Göran Brulin, professor och enhetschef vid Arbetslivsinstitutet, var konferensens moderator.

Företagerskan

Elisabeth Sundin är en av Sveriges mest tongivande forskare kring entreprenörskap i allmänhet och kvinnligt entreprenörskap i synnerhet. Hon är professor vid Linköpings universitet och forskare vid Arbetslivsinstitutet i Norrköping. Hon talade framför allt utifrån boken ”Företagerskan”, som hon varit redaktör för tillsammans med Carin Holmquist.

Till att börja med förklarade Elisabeth Sundin varför hon använder begreppet ”företagerskor”:

– Om man säger ”kvinnliga företagare” skulle det kunna handla om män som är företagare och kvinnliga – och det kan ju i och för sig vara en fördel i vissa branscher – men det var för att undvika sådana diskussioner som vi valde ordet ”företagerskan”.

Den aktuella boken var tänkt som en uppföljare till en bok som gjordes för 20 år sedan, förklarade Elisabeth Sundin – som hon också var delaktig i. Därför kan man göra många intressanta jämförelser.

– Då skrev vi bland annat att hälften av de kvinnor som är företagare fanns i ett tiotal branscher inom handel och service, men att det helt saknades kvinnor bara i 16 branscher av 232.

– Vi konstaterade också att det fanns vissa skillnader mellan kvinnor och män som företagare. Till exempel hade kvinnor mer sociala motiv för sitt företagande, och lägre tillväxtambitioner.

Ökad fokusering på företagande

Har det då hänt något på 20 år?

Ja, vad man svarar på den frågan kan bero på hur otålig man är, menade Elisabeth Sundin. Hon lovade att, på forskares vis, visa att man kan tycka både/och.

– Definitivt vet vi mycket mera nu än för 20 år sen. Det finns mer forskning och ett mycket större intresse idag. Det har varit en väldig uppsplittring mellan de politikområden som sysslar med arbetsliv och de som sysslar med företagande. Likadant har det varit inom forskningen.

Det finns idag en större fokusering på entreprenörskap och företagande, konstaterade Elisabeth Sundin. Att starta eget kan för många vara ett sätt att skaffa ett jobb på hemorten, som alternativ till att behöva flytta.

– Men det är egentligen inget nytt, menade hon. Det är bara forskarna och politikerna som inte har märkt det.

– Kanske har vi också sett en förändring av kvinnornas position under de gånga tjugo åren. Det ska jag återkomma till strax, tillade Elisabeth Sundin.

Vad är det då som inte ändrats?

Ja, trots att det talas så mycket om kvinnors företagande numera, så är kvinnornas andel av företagandet konstant, berättade Elisabeth Sundin.

– I Nuteks statistik från 2001 ser man att kvinnornas andel av företagandet ligger kring 26 procent, och den siffran är väldigt konstant.

I statistiken kan man också se att den segregering som finns på arbetsmarknaden i stort, går igen inom företagandet. Med andra ord: när kvinnor startar företag så sker det inom branscher där kvinnor av tradition har sin sysselsättning.

Men detta är inget att beklaga, menade Elisabeth Sundin:

– Om det inte var så, skulle vi ha massor av konkurser. Det är större chans att lyckas med ett företag om man håller sig till sådant man redan behärskar.

För kvinnornas del innebär detta att de flesta företagarna finns inom finansiell verksamhet, detaljhandel och personlig service, medan männen är överrepresenterade inom industri och byggverksamhet.

Elisabeth Sundin är en av Sveriges mest tongivande forskare kring entreprenörskap i allmänhet och kvinnligt entreprenörskap i synnerhet. Hon är professor vid Linköpings universitet och forskare vid Arbetslivsinstitutet i Norrköping.

Offentliga sektorns omvandling

Om man tittar ett antal år framåt i tiden går det att urskilja en del trender, fortsatte Elisabeth Sundin. Där kommer omvandlingen av den offentliga sektorn att stå i centrum, menade hon. Inte bara i Sverige utan i hela Västeuropa.

– Man vet att kvinnor älskar den offentliga sektorn, dels för att den är en stor arbetsgivare för kvinnor, men också för att dess kärnområden är sådana som av tradition ligger på kvinnors ansvar.

Hur påverkas då företagandet av förändringarna inom den offentliga sektorn?

Enligt Elisabeth Sundin kan man se återverkningarna på alla nivåer i hierarkin. Både bland läkare och bland den del av arbetskraften som kommer direkt från grundskolan till sjukvården. Därför kommer det in ett klassperspektiv även i företagandet.

– I den omvandling av den offentliga sektorn som leder till företagande verkar det finnas en undanträngning av de kvinnor som har lägst position. Det är inte dessa kvinnor som startar eget, utan det blir män som startar eget inom sektorer dominerade av kvinnor. Det finns forskare som menar att det rentav sker en maskulinisering av den offentliga sektorn.

Elisabeth Sundin pekade på ytterligare några trender som påverkar företagandet.

Globaliseringen. Stora organisationers ställning stärks, det har blivit lättare att hålla ihop globala nätverk och "tvinga" fram samma system överallt. Till exempel har McDonalds samma redovisningssystem i Östersund som i New York. Detta är en utveckling som gör de lokala företagens villkor väldigt kringskurna.

Individualiseringen. Vi tänker mer på oss själva, vilket borde gynna personliga tjänster – en typiskt kvinnlig bransch. Kvinnor skulle alltså kunna gynnas av nyegoismen.

Invandringen. I alla samhällen är invandrare mer företagsamma än ursprungsbefolkningen. Detta har också en könsdimension.

Elisabeth Sundin konstaterade att det finns ett samband mellan genussystemet, kvinnors företagande och förändringar i företagandet.

– När Dagens Industri skriver om snabbväxande företag kan man konstatera att det alltid är kvinnodominerade sektorer som ligger i topp.

– Jag framställde det nyss som att det framför allt är kvinnor som driver tjänsteföretag, men det är förstås också en stor mängd män som har den typen av företag. Det är oerhört

länge sedan som den typiske företagaren var en man med tillverkning. Det typiska svenska företaget är Pressbyrån eller korvkiosken.

Värt att notera är också att skillnader i omsättning, lönsamhet och försörjningsförmåga mellan kvinnor och män försvinner när man tittar på företag inom samma bransch.

När det gäller företagsformen har kvinnor i högre utsträckning än män enskild firma. Kvinnors företag är också mera inriktade på en lokal marknad. Det brukar beskrivas som negativt, men behöver inte vara det, menade Elisabeth Sundin.

– Tänk er en ort med bara exportföretag och en ort med bara lokala företag; var skulle ni vilja bo? Ni skulle inte ens kunna köpa mat om det bara finns företag med inriktning på export.

Elisabeth Sundin visade en bild, ur vilken man kunde utläsa att kvinnor generellt sett har sämre försörjningsmöjligheter i sina företag än männen i sina. Ändå uttrycker kvinnor mer tillfredsställelse än männen över hur det går med företagandet.

– Förnöjsamma som alltid. Hur kan det komma sig? undrade Elisabeth Sundin med ett stänk av ironi.

En regionalpolitisk fråga

När det gäller Nätverksbanken kan man ställa sig frågan om det behövs dylika projekt, sa Elisabeth Sundin. Hennes svar var ett klart ja, eftersom det behövs kvinnliga förebilder inom företagandet.

– Kvinnors företagande är en fråga om jämställdhet, men också en regionalpolitisk fråga. Jämställdhet kan bli ett medel för de regionala målen; i stora delar av landet är det ju ett jät-teproblem att kvinnor flyttar därifrån.

Man kan prata om strukturer, arbetsmarknad och så vidare. Men det vill också till att någon agerar. Det blir inget om ingen gör något, konstaterade Elisabeth Sundin. Som kvinnorna i Nätverksbanksprojektet. Eller som Raija Edin.

I den moderna ekonomin är det nödvändigt att vara sektorsöverskridande, menade Elisabeth Sundin. I vissa branscher, till exempel sjukvården, är det viktigt att hålla sin kompetens intakt. Men i andra är det viktigt att kunna ändra både form och innehåll för att finnas kvar på marknaden. Detta är något som ett projekt typ Nätverksbanken kan stimulera och uppmuntra.

Göran Brulin ställde avslutningsvis ett par frågor till Elisabeth Sundin: Varför ligger Sverige så pass dåligt till internationellt när det gäller kvinnors företagande, och varför är det sällan kvinnor från en lokal marknad som tar över när uppgifter inom den offentliga sektorn läggs ut på entreprenad?

När det gäller den första frågan beror det på vad man jämför med, svarade Elisabeth Sundin.

– En del säger ”Om ändå Sveriges kvinnor var lika företagsamma som kvinnorna i USA!” Det är klart vi skulle vara – om vi till exempel inte hade någon fungerande barnomsorg. Det där beror ju helt på vad vi har för typ av välfärdsstat. Jämfört med länder av samma snitt som Sverige ser vi ingen skillnad.

När det gäller den andra frågan konstaterade Elisabeth Sundin att det finns ett väldigt starkt tryck mot kommunerna, att pressa sina kostnader och göra billiga upphandlingar.

– Tyvärr har vi inte fått så många lokala initiativ som vi hade hoppats. I stället har stora nationella och internationella företag brett ut sig över landet inom äldreomsorg, städning och skolor, och risken är att vi för en utveckling utan återvändo. Om inte politikerna tillåts att göra dyrare uppköp.

Tillväxtmotor eller startknapp

Birgitta Näsman har följt Nätverksbanken i egenskap av forskare vid Mitthögskolan – på uppdrag av projektet. Hon berättade om de förebilder som finns på andra håll i världen – framför allt i u-länder, men även i Nordnorge, där upp till 150 liknande projekt bedrivits.

– I Sverige har vi haft detta i ett projekt i Dalarna, men då vände man sig enbart till arbetslösa, och det blir ju lite annorlunda då än när man har företagare i projektet, konstaterade Birgitta Näsman.

En iakttagelse från utlandet är att intresset för lån har varit rätt så lågt. Finansieringsbehovet finns, men det verkar lättare att resonera om andra problem i samband m företagandet, än finansieringsfrågorna, menade Birgitta Näsman.

Kostnadseffektiv metod

Syftet med studien var att ta reda på hur Nätverksbanken fungerat för dem som deltagit. Man tittade även på hur projektdeltagarna nyttjade etablerade institutioner, som företagsbyggarna, Almi företagspartner med mera.

– Man kan se att det finns goda krafter på flera håll, konstaterade Birgitta Näsman. Men det finns också exempel på mindre goda insatser, som när två män från Almi går fram i en samling med 60 kvinnor och visar exempel på sådant som gjorts av män i länet – och så säger man ”det här är så enkelt att det skulle till och med kvinnor kunna göra”.

När det gäller resultatet av studien hänvisade Birgitta Näsman till den tryckta rapporten – ”Tillväxtmotor och/eller startknapp”.

– Men jag kan säga något om tillvägagångssättet, tillade hon.

– Inom forskarvärlden talar vi om kvantitativa och kvalitativa studier. Det här är en kvalitativ studie, där jag intervjuat deltagarna och funktionärerna i projektet. Sen har jag gjort deltagande observationer i nätverken där alla varit med, i de mindre grupper som träffats, och i de utvecklingsinsatser som projektet har arrangerat.

En viktig slutsats är enligt Birgitta Näsman att Nätverksbanken visar på en väldigt kostnadseffektiv arbetsmetod. De kostnader man haft har gått till projektledare och till direkta utvecklingsinsatser. Men företagarna/företagen har inte fått några pengar. Små insatser av detta slag kan få väl så stor effekt som statligt styrda investeringar till stora företag, menade Birgitta Näsman.

En annan positiv effekt är statushöjningen, fortsatte Birgitta Näsman. Genom att det rapporterats i media har kvinnorna i projektet blivit förebilder.

– Det har även kommit sidoeffekter som jag inte räknat med. Raija nämnde problem med Försäkringskassan. Vi har fört vidare detta till dem och de vill ha en dialog för att se hur de kan bli bättre. Projektet skulle alltså kunna leda till förändringar i institutionernas verksamhet för att få dem att fungera smidigare när det gäller kvinnor.

Fyra kvinnor delade med sig

För att visa på bredden inom projektet och för att ge en bild av vad deltagarna fått ut av det hela fanns fyra kvinnor på plats vid konferensen för att dela med sig av sina tankar. Det var Ulrika Leding, industridesigner från Östersund, Ingela Solberger, sjuksköterska från Brunflo, Valentina Hälén, tolk och ekonom från Mörsil samt Kristina Hansson från Åre, som tillverkar exklusiva produkter av olika slag.

Skridskodesign gav ingenjörpris

Ulrika Leding kom som nybakad industridesigner till Östersund för ett par år sedan. Hon ville hit, eftersom hennes sambo redan bodde här.

*Ulrika Leding, industridesigner
från Östersund.*

– Från början hade jag inga planer på att starta företag, jag tänkte mig en anställning någonstans. När jag besökte företag såg jag att det fanns intresse för design, men det handlade om mindre projekt, berättade Ulrika Leding.

Sedan gav det ena det andra. Ett besök vid det regionala designcentret ledde vidare till ett möte med Almi. Ulrika fick rådet att starta eget och hon kände att detta kunde vara en chans att få jobb inom sitt område. Hon fick ytterligare hjälp av "Business incubator" på Mitthögskolan, som bistår studenter som vill starta företag, och därefter kom Nätverksbanken in i bilden.

Som exempel på hur hon jobbar visade Ulrika Leding upp en långfärdsskridsko som hon designat åt Lundhags i Järpen.

– Det började med att jag kontaktade Jan-Anders Lundhag som gav mig fria händer att ta fram en ny skridsko. Den skulle inte se ut som något annat på marknaden.

– I förutsättningarna fanns att den skulle passa till vanliga vandringskängor men ändå ha funktionen med hälllyft på några centimeter. Formmässigt skulle den skilja sig från det som finns på marknaden idag – samtidigt skulle den vara så billig som möjligt, så jag tittade mycket på deras maskinpark för att se vad man kunde åstadkomma med den på ett rationellt sätt.

Att uppdraget lyckades fick Ulrika Leding ett kvitto på 2003, när hon fick Svenskt näringslivs ingenjörpris för skridskodesignen.

Arbetet med skridskon för Lundhags är ett exempel på hur ett "vintersportkluster" håller på att utvecklas i Jämtland, menade Ulrika Leding.

– Det är på väg att byggas upp mer och mer. Ett annat tecken på det är utbildningen i upplevelseteknologi som startar till hösten.

Vad har då Nätverksbanken betytt för Ulrika Leding?

– Att få ett kontaktnät med kvinnor i samma situation har betytt mycket, liksom möjligheterna till kompetensutveckling via de föreläsningar som ordnats inom projektet. Växtkraftsatsningen har också varit bra, då man åkte iväg tre dagar för att tänka igenom företagets situation.

Två specialiseringar ger jobb

Ingela Solberger från Brunflo berättade om hur hon tidigare varit nästan rädd för tanken att bli egen företagare, uppvuxen som hon var i en familj med offentliganställda föräldrar.

Men när hon blev uppsagd från sitt jobb som företagssköterska började tanken ändå vakna. Och med lite mentalt stöd från sin man och från släktingar på hans sida vågade hon ta steget. Ekonomiskt stöd fick hon efter ett par försök i form av starta eget-bidrag.

– Jag startade rätt försiktigt och hade mycket nytta av min kontakt på Företagsbyggarna
– Göran Österberg. Han var ett suveränt bollplank. Vi stötte och blötte mina tankar under ett halvår innan jag satte igång.

– I Nätverksbanken har jag fått träffa andra kvinnor från andra branscher – men i många fall har vi samma frågor, så det har också varit ett bra bollplank. Och vi har fått mycket fina föreläsningar.

Ingela Solberger har två specialiseringar inom sitt yrke. Som företagssköterska arbetar hon mest utanför länet, framför allt i Västernorrland, och som distriktssköterska jobbar hon för Östersunds kommun.

– Och hör och häpna: kommunen har precis begärt in anbud från oss distriktssköterskor med egna företag. För det är brist på distriktssköterskor och bristen kommer att bli ännu större framöver.

– Mitt mål har varit att kunna ta ut samma lön som om jag varit anställd, och det kan jag faktiskt göra nu, förklarade Ingela Solberger. Jag har ju också haft den unika möjligheten att jag kunnat få en anställning om jag velat – om än inte inom företagshälsovården.

– Men under uppbyggnadsperioden måste man vara beredd på att det blir jobbigt. Och det kan bli en ganska stor belastning på familjen om en lön försvinner. Därför är jag tacksam mot både barn och make för att de ställt upp på detta.

Som ny företagare är det särskilt viktigt att man har bollplank och nätverk att falla tillbaka på, menade Ingela Solberger. Även med kolleger; för egen del betonade hon den nytta hon haft av kontakter med företagssköterskor i andra delar av landet som också har egna företag.

– Jag stötte på ett skatteproblem: sjukvård är inte momsbelagt. När det gällde distriktssköterskeuppdragen var det helt klart att jag inte fick lägga moms på mina tjänster, men inom företagshälsovården var det lite luddigare. Skattemyndighetens expert sa att det enda jag fick lägga moms på var utbildningar.

– I den tron levde jag länge. Tills jag hörde från kolleger i andra delar av landet att de la på moms. En förnyad kontakt med skattemyndigheten visade att detta var rätt.

– Trots att man tror att man gör rätt kan det alltså bli helt fel. Det visar hur viktigt det kan vara att utbyta erfarenheter med kolleger.

Som sjuksköterska har man ytterligare en möjlighet att få stöd i sitt företagande, i form av VIAM, som är ett organ inom sjuksköterskefacket, Vårdförbundet, med syfte att stödja medlemmar som satsar på egen verksamhet. Ingela Solberger berättade att hon haft god av nytta av VIAM för egen del.

Detta tog Göran Brulin fasta på, med iakttagelsen att man kan se en utveckling där löntagar- och företagarrullerna närmar sig varandra.

– Traditionellt har det ju varit en avgrund mellan dessa roller, men det börjar hända väldigt mycket med flera fackliga organisationer – Kommunal, Sif, Vårdförbundet och så vidare.

Östeuropa en växande marknad

Valentina Hålen kom till Sverige 1992, och berättade att hon redan efter en kort tid i Sverige förstod att det skulle bli svårt att få någon anställning. Därför började hon snart fundera på eget företagande.

– Jag kom in på ekonomiprogrammet vid Mitthögskolan, och när man skulle välja C-nivå

tog jag en kurs där man fick lära sig företagande. Den var väldigt bra; det är frågan om inte de 40 poängen gav mer än de tre åren tillsammans på det programmet.

Redan under studietiden hade Valentina Hålén börjat ta tolkuppdrag. Nu var hennes tanke att jobba med både språk och ekonomi.

– Så jag gick till Arbetsförmedlingen i Järpen och sa att jag tänkte starta eget, som civil-ekonom, tolk och översättare. Men damen där sa till mig att ”det behövs inte”, för det fanns redan en ryska som jobbade på Å.R.E. AB...

Precis då kom Nätverksbanken in i bilden.

– Där fick jag det stöd som jag trott att Arbetsförmedlingen skulle ge. Fast jag ska inte klaga, för jag har fått mycket hjälp även från näringslivskontoret, Almi och andra.

Idag jobbar Valentina Hålén ungefär halvtid som företagare, med tolk- och översättningsuppdrag och som ekonom.

– Det är inte alltid så lätt att vara egenföretagare, men det går. En svårighet som konsult är att man inte kan skapa ett behov ifall det inte finns. Sen gäller det att skapa kontakter och bibehålla dem. Man måste hela tiden visa att man är bättre än de andra, för att vara kvar på marknaden

Inom Nätverksbanken träffade Valentina Hålén flera kvinnor som jobbar mot Östeuropa, vilket har vidgat perspektivet något.

– Nu kan vi arbeta lite bredare, jobba mot fler länder och erbjuda fler tjänster. Så det går bra nu.

Exklusiva produkter med lokal anknytning

Kristina Hansson var en av de få kvinnor i projektet som arbetar med produkttillverkning av något slag. Men från början är hon sjukgymnast, och blev som sådan egen företagare redan i början av 80-talet.

– Jag var gravid och ville gå ner på halvtid och ha egen verksamhet på halvtid, men det tillät inte landstinget. så jag sa upp mig, berättade hon.

Tillsammans med en kollega jobba hon på i många år. Båda två varvade arbetet med barnafödande.

– Det blev nästan som ett sätt att leva. Och det var inte svårt för mig, eftersom jag från en lantbrukarfamilj. Jag var van vid eget företagande.

Men en belastningsskada tvingade Kristina att börja fundera på alternativa sysselsättningar.

– Samtidigt läste jag att Nätverksbanken sökte idérika kvinnor från länet. Jag ringde Raija som sa direkt att jag borde vara med där. Nätverksbanken har varit ett stort stöd för mig. Allt har gått mycket fortare än det skulle ha gjort annars.

Kristina Hanssons idé är att göra exklusiva produkter med lokal anknytning.

– Jag började för två år sedan, och nu har jag producerat 50 exklusiva Årelampor. Jag gör dem tillsammans med min son i ett härbre på gården. Dessutom har jag utvecklat flera andra produkter – ett tyg, en bricka. och den senaste är Årekudden.

– För mig gäller det nu att hålla fanan högt och våga stå kvar där jag står, i prissättning bland annat. Det här är en helt ny bransch för mig och jag har jättemycket att lära, men jag har en enorm tro mig själv och min produkt, deklarerade Kristina Hansson.

”Stark positiv energi”

Hans Andersson, ordförande i Arbetslivsinstitutets styrelse, satt med bland åhörarna och kommenterade de fyra kvinnornas berättelser:

– Det slår mig att ni alla besitter en mycket hög kompetens, ni utstrålar en stark positiv energi. Det är intressant att ni utgår från er kompetens, med en vilja att jobba inom det ni

kan. Sedan har ni tittat på möjligheter och glidit in i ett företagande. Jag skulle tro att ni hade startat eget även utan Nätverksbanken, men ni har fått en väldigt bra hjälp.

– En viktig sak är, som någon nämnde, att man bör ha ungefär samma lön som om man varit anställd. Företagande får inte bli en sekunda försörjningsverksamhet där man inte når upp till avtalsenliga löner, tillade Hans Andersson.

Landsortens finansiella infrastruktur

Lokalt kapital ska stanna kvar i den lokala ekonomin och jobba för regionens bästa.

Det är en av Per Åhlströms käpphästar. Åhlström är numera författare och konsult, men var tidigare chefredaktör på det socialdemokratiska tidningsföretaget Nya Norrland/Dagbladet.

Som bakgrund till sitt budskap om företagande och finansieringsfrågor berättade Per Åhlström om sin uppväxt i vad han kallade ”raka motsatsen till företagarmiljö”, nämligen Surahammars bruk.

– Lokalt kapital ska stanna kvar i den lokala ekonomin och jobba för regionens bästa, sa Per Åhlström. Han är numera författare och konsult, men var tidigare chefredaktör på det socialdemokratiska tidningsföretaget Nya Norrland/Dagbladet.

– Där var det i princip förbjudet att vara företagare. Även bruket var negativt inställt, eftersom man var rädda för konkurrens om arbetskraften. Två killar som ville starta eget var tvungna att etablera sig en mil bort, för de skulle anställa två personer, och det var mer än bruket med 2500 anställda kunde tåla.

– Idag är bruket nedlagt och Surahammar livnär sig som förort till Västerås, konstaterade Per Åhlström torrt.

Sverige ett stort brukssamhälle

Men bruksmentaliteten finns kvar, menade Per Åhlström. I själva verket är hela Sverige ett enda stort brukssamhälle, med starkt beroende av femton-sexton företag som alla jobbar åt på ett eller annat sätt – som anställd, underleverantör eller i någon servicefunktion i privat eller offentlig sektor.

– Detta beroende är väldigt farligt. Min tes är att lokalt ägande är ett villkor för lokal utveckling. Men samtidigt måste företaget vara av världsklass. Så fort man gör avkall på det börjar ekonomin sjunka ihop.

Lokala företag tar större ansvar för bygden, sa Per Åhlström.

– Om jag är familjeföretagare vill jag förstås lösa problemet där jag befinner mig och inte flytta produktionen utomlands.

Den senaste tidens bråk mellan Stockholm och landsbygden är ett bevis på att Sverige haft alldeles för låg ekonomisk tillväxt under lång tid, menade Per Åhlström – enligt talesättet att ”när krubban är tom bits hästarna”.

Ett exempel på hur bruksmentaliteten går igen är medborgarnas syn på pengar, enligt Per Åhlström.

– Det är alltid ”någon annan” som ska fixa allting. Även vi företagare väntar oss att stat och kommun ska fixa allting, men vi vill inte betala mer skatt för att de ska göra det! Det är som på bruket; pengar var något som bara kom någonstans ifrån.

Men bidrag till företagande är ingen bra lösning, hävdade Per Åhlström, och belyste sin tes med exempel från andra sidan Atlanten.

– Jag har varit i Kanada en hel del, och där har man en grundtes som jag tycker om: ”Alla bidrag är av ondo”. Bidrag skapar nämligen fel fokus för företagaren. Får man bidrag till lokaler hyr man gärna lite för dyrt, får man bidrag till personal anställer man gärna lite för många, osv.

Bankkrisen drabbade landsbygden

Ett av de stora problemen med företagande på landsbygden idag är att det blivit allt svårare att få lån och krediter. Och en viktig orsak till detta är nästan okänd, menade Per Åhlström.

– I Stockholm har man inte sett det och i landsorten är jag inte säker på att man förstått vad som hänt, men bankkrisen i början av 90-talet har satt djupa spår.

– Bankkrisen var en storstadskris. Nästan ingen lokal bank förlorade några pengar. Men landsorten har fått betala dyrt, eftersom banklagen skärptes. Kraven på formella säkerheter för lån höjdes och det blev svårare att låna. Särskilt i avfolkningsbygder med dess låga fastighetsvärden.

Ett annat resultat av bankkrisen var att lokala banker försvann. Låneverksamheten centraliserades, lokal kunskap om låntagarna och den sociala kontroll som ligger i ögonkontakten och det bekräftande handslaget gick om intet.

– Det råder ingen tvekan om att detta är ett handikapp för landsorten, hävdade Per Åhlström.

Till detta ska läggas ett färskt riksdagsbeslut om att halvera värdet på företagshypoteken, som är en av de få kvarvarande rent kommersiella lånemöjligheterna för landsortsföretag. Man lånar helt enkelt med företagets omsättningstillgångar som säkerhet. I samband med detta har turordningen vid konkurser försämrats, så att värdet blivit ungefär hälften mot tidigare. Detta gör förstås att bankerna blir mer försiktiga med sin utlåning. De vill ju inte förlora pengar i konkurser.

Systemskifte pågår

På europeisk nivå kommer dessutom de så kallade Basel 2-reglerna om några år, som innebär att bankernas riskexponering i företag ska minska. Bankerna ska ta ut en ränta som motsvarar risken. Målet är att små och medelstora företag i mycket högre grad ska finansiera satsningar med eget kapital.

– Det är ett systemskifte som pågår, men bara till hälften, konstaterade Per Åhlström. Det

enda man gör i Sverige är att man försämrar de traditionella finansieringsformerna, men man har inte gjort något för att öka tillgången på riskkapital.

Orsaken till förändringarna finns framför allt i USA, menade Per Åhlström. Det har med globala revisions- och bankregler att göra. Och det amerikanska systemet slår igenom väldigt starkt, eftersom det är en så stor ekonomi.

– Hos oss blir de negativa effekterna mycket tydligare för vi har inte, som USA, en massa rika människor som är med och finansierar släktens företag. Vi måste bli mer innovativa på den sidan.

Tyvärr finns inte den mentala beredskapen för att ta itu med den nya situationen på rätt sätt, menade Per Åhlström – vare sig hos företagare eller myndigheter.

– Samspelet mellan privat och offentlig sektor fungerar inte på rätt sätt. Tillväxtavtalen är något av en parodi – vem pratar för de privata företagen där?

– Och vem samtalat regeringen med i tillväxtsamtalen? Såvitt jag kan se är det företrädarna för storföretagen, de största trygghetsnarkomanerna som finns i det här landet, de som får bonus när det går bra och fallskärm när det går dåligt. De har ingen aning om vad risk är, i alla fall inte personlig risk.

– I stället är det er regeringen borde tala med för att få tips om vad som kunde ge ökad sysselsättning, fortsatte Per Åhlström och riktade sig till den församlade skaran småföretagare.

Kreditgarantiföreningar och framtidsbolag

Vad bör då göras för att öka möjligheterna till lokal finansiering?

Per Åhlström pekade på ett par möjligheter:

– Det växer nu fram en rörelse av kreditgarantiföreningar; Sveriges Kreditgarantiförening fick precis sitt tillstånd från Finansinspektionen. En kreditgarantiförening kan beskrivas som en borgensring, där medlemmarna tillsammans har större möjligheter att ställa säkerhet gentemot banken än vad var och en skulle ha på egen hand. Därigenom blir det lättare att låna till bra villkor.

Genom att kreditgarantiföreningarna har tillstånd från bankinspektionen minskar kapitaltäckningskravet. Därför behöver de inte sätta av pengar till kapitaltäckningsreserv och de kan ge lite lägre ränta. Den tar kreditgarantiföreningen hand om för att finansiera sin verksamhet. Banken å sin sida avlastas administrativa uppgifter genom att föreningen tar på sig en del av den administration som annars belastar bankerna. Och genom att kreditgarantiföreningen gör en första sällning bland ansökningarna minskar bankens kreditrisk.

– Vi har tidigare klarat oss utan kreditgarantiföreningar genom att vi haft våra lokala banker och företagshypotek, men i andra länder kan det vara ett villkor för att man över huvudtaget ska få kredit. Det kommer säkert att bli en jättesuccé här, precis som i resten av världen.

– En annan möjlighet till lokal finansiering är ”Framtidsbolagen”, som jag kallar dem. Det är från början en kanadensisk-skotsk uppfinning, *community futures corporations*. Det lokala näringslivet och andra representanter för lokalsamhället tar tillsammans fram en lokal näringslivsstrategi och bildar ett icke vinstgivande bolag. förklarade Per Åhlström.

En huvuduppgift för framtidsbolaget blir att vara en part då staten ska kanalisera stöd-pengar ner till den lokala nivån. Genom att bolaget har en majoritet från det lokala näringslivet minskar man risken för kulturkrockar mellan byråkrater och företagare.

– Den här modellen har varit väldigt framgångsrik i västra Kanada, och går direkt att överföra till Sverige.

Pengar, kompetens och nätverk

Det är viktigt att framtidsbolaget består av aktiva företagare, och att man inte sätter in pensionerade företagare eller bankfolk, betonade Per Åhlström.

– I Kanada har man faktiskt en regel som säger att de som varit anställda i bank inte får jobba i ett sådant här bolag. ”De har säkerheter inmonterade i ryggraden”, säger man. Att deltagande företagare är aktiva betyder att det följer med en social förpliktelse, när kolleger i bygden får låna pengar. Då måste man se till att det går bra för dem som lånar, annars har man ju fått sitt goda namn nerfläckt.

– I ett framtidsbolag som jag känner till gick 63 procent av utlåningen till nystartade företag. Men kreditförlusterna var inte mer än en procent. Hemligheten var att man löste ut banken när ett företag hamnade i kris. Man kan inte ha med en bank när ett företag ska rekonstrueras. Banken ska i första hand ha ut sina säkerheter.

En stor fördel med framtidsbolagen är att näringslivet får en organisation som har mandat att prata med offentlig sektor, så att man kan förhandla fram en lokalt anpassad näringspolitik, betonade Per Åhlström.

– Dessutom skapas ett nätverk. Och när företagare får ansvar för att förvalta pengar måste de prata med varandra på ett annat sätt. Man får alltså en kombination av pengar, kompetens och nätverk, precis det som behövs.

En stor fördel med både kreditgarantiföreningar och framtidsbolag gentemot andra finansieringsformer är enligt Per Åhlström att de bidrar till att skapa nätverk mellan företagare i ett område. Detta ökar tillväxtmöjligheterna för företagen i området.

Hongkong dränerar Krokombolag

En annan aspekt på lokalt kapital är hur enskilda människor och kapitalförvaltande fonder placerar sina pengar.

– Det sker som regel på ett helt idiotiskt sätt. Folk i Krokombolag sätter sina pengar i en Hongkong-fond och tror att de blir rikare när de får en avkastning på 20 procent. Samtidigt gör utflödet av pengar från bygden att huset de bor i blir 20 procent mindre värt.

Men problemet är att det idag är snudd på omöjligt att spara i den lokala ekonomin, tillade Per Åhlström.

– Länsförsäkringar i Västernorrland gör nu ett försök med en Västernorrlandsfond, och det ska bli mycket intressant att se hur det går.

– Vad gäller det nya pensionssystemet så är det till och med inskrivet i reglerna för AP-fonderna att de inte får ta regionalpolitiska hänsyn när de placerar sina pengar. Det är så dumt så man tror inte det är sant!

– Jag har föreslagit försäkringsbolag att de avsätter en halv procent av fonderna till investeringar i onoterade företag i Norrland och att de ser det som en marknadsföringskostnad. Men nej, inte ens det är de beredda till.

För att underlätta steget över till eget företagande skulle det behövas något slags ”riskpremie” för företagare, fortsatte Per Åhlström.

– Det är för stor skillnad i trygghet för den som går från anställning till företagande. Den som tar steget borde få behålla sina sociala förmåner längre än ett år. De första åren som företagare är det väldigt svårt att tjäna pengar, och de pengar som kommer in vill man behålla i företaget för att stabilisera verksamheten.

Risk för felmedicinering

Vad gör då staten? Inser man problemen med lokal finansiering?

Ja, det finns en vaknande insikt, sa Per Åhlström. Men risken är att man sätter in fel medicin.

– Jag var på en konferens i vintras, där en farbror från departementet eller om det var Almi steg upp och sa att ”nu ska minsann staten börja garantera era lån”. Jaha, så slår man ihjäl Kreditgarantiföreningarna innan de ens har kommit igång. Staten kan aldrig bli ett nät-

verk för företagare. Det gäller att skapa strukturer som förenar pengar och kunskap med nätverk. Men sådant slås mer ihjäl än uppmuntras av den bidragsindustri som vi bygger upp.

Men finns det inte fördelar med en statlig kreditgivare också? En grupp lokala företagare kanske utvecklar en konservatism, en skräck för konkurrens – skulle inte staten kunna vara mer neutral? Det undrade Hans Andersson, Arbetslivsinstitutets ordförande.

Per Åhlström medgav att det finns en risk för att företagare inte gör objektiva bedömningar. Men det kan man lösa med strikta jävsregler, som i Kanada. Där får man inte vara med och fatta beslut om andra företag i den bransch där man själv verkar.

Skapa finansiella centra

Avslutningsvis gav Per Åhlström ett exempel på problemen med att skapa lokala riskkapitalbolag.

– Vi har försökt bygga ett sådant i Norrland. Men det gick inte, eftersom staten har förbjudit sig själv att vara delägare i sådana företag. Då hade vi ingen nationell medfinansiering och fick därför inte heller något ur regionala fonden. Hade vi fått pengar därifrån skulle de ha stannat kvar i Norrland och jobbat år efter år – även när strukturfonderna upphört.

– Nu delar vi ut bidrag i stället, till projekt som ytterst sällan resulterar i bestående verksamhet. Jag tycker nästan det är en bragd att det satsas en miljard av EU-pengar, privata och offentliga medel, i Västernorrlands och Jämtlands län varje år utan att en enda människa märker någon skillnad på näringslivsklimatet...

Svensk regionalpolitik har ett bakvänt arbetssätt, konstaterade Per Åhlström. Man främjar en massa enskilda saker, i tron att finansierarna ska söka sig dit. I själva verket borde man skapa finansiella centra – då skulle affärsmöjligheterna samlas där, som flugor kring en sockerbit.

Kluster – en tillväxtmöjlighet för Norrlands inland?

Malin Lindberg från Emma Resurscentrum i Vilhelmina, som verkar för att kvinnor ska kunna bo kvar i Norrlands inland. Hon inledde med en maning till publiken; att de inte skulle haka upp sig på själva ordet ”kluster”.

– Jag kommer inte att använda det begreppet, deklarerade hon. Istället vill jag prata om ”samverkansprocesser”.

Som utgångspunkt för sitt anförande valde hon ett par frågeställningar som tagits upp tidigare under dagen. Dels Raija Edins fråga om hur vi tar till vara den tillväxtpotential som kvinnor står för, i och med att det är en lägre andel kvinnor än män som driver företag, dels Elisabeth Sundins beskrivning av den könssegregerade arbetsmarknaden.

– Vi har ju fått en ny inriktning på regionalpolitiken, konstaterade Malin Lindberg. Tidigare försökte staten skapa en jämlik fördelning mellan regioner, vad gäller inkomster och utgifter. Idag är det upp till varje region att skapa tillväxt utifrån sina egna förutsättningar. Varje län måste alltså prioritera mellan sina verksamheter, och jag tänker visa att detta i sin tur leder till en jämställdhetsfråga – som i sin tur visar sig vara en tillväxtfråga.

– Därför är det som Elisabeth Sundin sa, att jämställdhetsarbete är en förutsättning för tillväxt. Och regionalpolitiken är viktig, eftersom det handlar om att skapa förutsättningar för både män och kvinnor att bo och verka i inlandet.

Ordet ”kluster” kan bli en maktfaktor

Under sin tioåriga existens har en av uppgifterna för Emma resurscentrum varit att stötta nätverk och samverkansprojekt inom näringar där företagande kvinnor främst är verksamma, speciellt turism, berättade Malin Lindberg.

När begreppet kluster blev ett modeord för något år sedan fanns alltså redan den samverkansform som låg i detta nygamla begrepp.

– Många lokala resurscentra för kvinnor har jobbat med just nätverksbyggen och att bygga ihop olika aktörer. Men om jag nu börjar tala om detta som ”kluster” kommer ni bara att fundera på vad det är.

– Det är OK att man skapar ett nytt begrepp, men när man sedan börjar fördela pengar utifrån detta begrepp, till samverkansformer som man kallar för kluster – då blir det en maktfaktor. Ordet ”kluster” kan kännas som om det rör någon annan, inte mig. Och det är framför allt inte skapat av oss.

Jämställdhet och regionalpolitik

Vad har då jämställdhet med regionalpolitik att göra?

Malin Lindberg betonade ordets innebörd – att det handlar om att skapa lika möjligheter för män och kvinnor. Till exempel inom näringslivet.

– Och detta är inte en fråga om ifall man *känner sig* förtryckt eller inte. Det är en fråga om statistik. Hur mycket pengar fördelas till olika branscher, till exempel.

– Yvonne Hirdman är en historiker som ägnat sig mycket åt könsfrågor. Hon har kommit fram till att vårt samhälle är uppdelat på två sätt. Dels har vi en hierarkisk ordning, som värderar kvinnornas insatser lägre än männens. Dels har vi en horisontell fördelning som innebär att kvinnor och män verkar inom olika branscher. Största andelen kvinnor är anställda inom den offentliga sektorn medan största andelen män finns inom privata sektorn. Och inom den privata sektorn verkar kvinnor och män främst inom skilda branscher.

Statistiken bevisar alltså att vi har ett könssegregerat samhälle, konstaterade Malin Lindberg. Sedan finns det förstås undantag, men det är på individnivå.

– Elisabeth Sundin och Carin Holmquist visar i sin forskning att den könssegregerade arbetsmarknaden återspeglas i att kvinnor och män startar företag inom olika branscher. Att hitta de här könsskillnaderna är viktigt, om man vill förstå hur företagandet fungerar.

Malin Lindberg, Emma Resurscentrum i Vilhelmina.

– En annan forskare, kulturgeografen Katarina Pettersson vid Uppsala universitet har visat att företagande kvinnor och kvinnors branschval ges en underordnad position i diskussionen kring tillväxtskapande insatser. Hon har också sagt att forskningen fokuserats på män, vilket kommit att färga teorierna om entreprenörskap.

– Sedan används denna forskning som underlag när man bestämmer vilka branscher som ska utvecklas. Jag blir lite upprörd! utbrast Malin Lindberg.

Mest stöd till manliga branscher

Statistiken om kvinnors företagande är bristfällig, konstaterade Malin Lindberg. Det är bara på nystartade företag som det görs en könsuppdelning.

– Vi vet därför att många kvinnor finns inom utbildning, hälsovård, finans- och företags-tjänster, liksom handel, restaurang och hotell. Men vi vet inte i vilken mån kvinnornas företag överlever, och hur uppdelningen på branscher ser ut mer exakt.

Med ett exempel från sitt hemlän Västerbotten visade Malin Lindberg hur manligt dominerade branscher får det största stödet när det gäller tillväxtingsatsningar.

– Vi vet att kvinnor i Västerbotten i hög grad verkar inom tjänstebaserade näringar, till exempel turism. Och vi vet att turism är den kanske snabbast växande näringen i hela världen.

– I vilka näringar är det då som Länsstyrelsen tror på tillväxt? Jo, det är sådant som mineral, trä, biltestverksamhet, bioteknik hydraulik osv. Alltså områden där inte många kvinnor driver företag.

– Jag tycker att det här uttrycker en ensidig syn på hur man skapar tillväxt.

Malin Lindberg berättade att hon under ett år studerat dessa frågor för att se vilka konsekvenserna blir för tillväxten i Norrlands inland, och att hon upptäckt just den snedvridna verklighetsbeskrivning som missgynnar kvinnors företagande.

– Vi har sett en enda forskningsrapport eller studie om klusterbildningar inom en tjänstenäring, den kommer från Etour. Snart kommer en studie till, från två forskare vid Uppsala Universitet som just nu arbetar vid Emma Resurscentrum. Den handlar om kluster som regionalpolitiskt redskap ur ett könsperspektiv och läggs ut på vår hemsida i januari.

Praktiker tittar på sin egen verklighet

Vad är det som gör att tillväxt skapas inom samverkansprocesser?

Inom forskarvärlden finns väldigt många olika åsikter om detta, och ingen färdig slutsats, menade Malin Lindberg. Politikerna däremot har tacksamt tagit till sig begreppet kluster, och slår fast att ”de här näringarna ska vi satsa på”. Och så styr det bristfälliga kunskapsunderlaget dem bort från de branscher där kvinnorna finns...

Den forskning som görs om detta vid Emma Resurscentrum bedrivs till största delen av praktiker, inte av universitetsutbildade forskare, berättade Malin Lindberg.

– Det är helt enkelt vi själva som tittar på vår verklighet. Och det är en poäng med det, för när det bildades lokala resurscentra för tio år sedan var meningen att de skulle lyfta fram hur kvinnor utanför de regionalpolitiska strukturerna ser på företagande och tillväxt.

Slutsatsen är enkel, konstaterade Malin Lindberg. Satsar man inte på de näringar där företagande kvinnor vill vara, så krymper kvinnornas möjligheter att bo kvar i bygden. Elisabeth Sundins slutsats att jämställdhet är en förutsättning för regional tillväxt stämmer alltså.

– Inför det här föredraget kollade jag i tillväxtprogrammet för Jämtlands län, och fann att var ju riktigt bra ur ett jämställdhetsperspektiv. Som att där står att det finns ”klusterliknande processer” inom turism, småskalig livsmedelsförädling och trä.

– Jag vet inte om ni inser vilken betydelse det har för företagande kvinnor i länet att er landshövding står här framme och berättar hur viktig den småskaliga livsmedelsförädlingen

är... Ni ska veta att jag i förra veckan hörde vår landshövding Lorenz Andersson lyfta fram just de manligt dominerade branscherna i en presentation av viktiga näringar i länet, medan de företagande kvinnorna lyste helt med sin frånvaro.

– I stället för kluster ska vi prata om samverkansprocesser. Det är det som är det centrala; att stötta nätverksbyggen inom olika näringar. Och vi måste se upp så inte kvinnors nätverk skuffas åt sidan. Att inte könsmaktordningen reproduceras.

Raija Edin gjorde en drastisk reflektion efter Malin Lindbergs anförande:

– Det mest rättvisa utifrån jämställdhetsmål vore kanske att riva allt stöd till företag från länsstyrelserna. Det kommer ändå inte kvinnorna till del. I stället skulle man organisera om alltihop och bygga arenor där företagare kan träffas och samverka.

Per Åhlström uttryckte en djup skepsis mot kluster som företeelse över huvud taget.

– Jag bor i världens tidigare största sågverkskluster, och är det något som ställt till ett elände i ekonomin i det här landet – och på andra ställen – så är det ensidig ekonomi. Kluster är en av de dummaste idéer som kommit fram!

Malin Lindberg konstaterade att den egentliga tillväxten verkar ske utanför stödstrukturernas klustertänkande. Turismen drar in miljoner till Västerbotten varje år, men länets invånare vet inte om det, konstaterade hon.

Hans Andersson från Arbetslivsinstitutet höll med om att tillväxten i huvudsak sker oberoende av tillväxtprogrammen.

– När den gamla vertikala arbets- och företagsstrukturen bryts ner är det helt nya strukturer som ska ge jobb. Och då behöver även välfärdsanordningarna se annorlunda ut. Egenföretagare har dålig föräldraförsäkring och så vidare, vilket inte minst drabbar kvinnor. Det här borde Arbetslivsinstitutet forska mer om.

Deltagarnas reaktioner

Dagen avslutades med att alla som var kvar i konferenslokalen fick säga några ord om vad de skulle ta med sig hem, vad som varit deras behållning.

Maud Gunnarsson berättade att hon kommit med förhoppningen att förstå mer av hur kvinnor tänker när det gäller företagande – och att den hade uppfyllts. Annars var det mest Per Åhlströms tankar om den lokala ekonomin som hon fastnat för.

Birgitta Näsman, forskare vid Mitthögskolan, instämde i detta, och uttryckte framför allt en tro på kreditgarantiföreningarna som ett sätt att stärka företagandet.

Ingegerd Mahlberg från Mahlberg Konsult uttryckte sin beundran för de fyra kvinnor som presenterat sina företag; att de kommit så långt på så kort tid.

– Självt har jag jobbat med bistånd, och bär med mig frågan hur man får projektinsatser att bli bestående.

Ulla Eriksson och Susanne Persson berättade att de tänker starta ett företag i vårdbranschen och att en lärdom av dagen var att de inte ska sätta för lågt pris på sina tjänster.

Katarina Lindgren från Kooperativ Utveckling betonade att det är viktigt med det kvinnliga perspektiv som präglade konferensen, och efterlyste andra exempel på lokalt engagemang än Trångsviken – om det nu finns några.

Ann-Margret Ahlin från Byssbon i Högarna deklarerade att hon kommit ”mest för att få en nostalgitripp”, men att det visade sig vara fantastiskt bra. Och att Elisabeth Sundins genomgång gav en extra krydda.

Lars Ahlin, konsult, menade att bidrag kan ha en funktion genom att skynda på en utveckling.

– Jag kom hit mest för att jag ser en stor potential i kvinnligt företagande. De tänker på ett annat sätt, och har inte nått en tiondel av sin potential.

Pia Hedlund berättade att hon arbetar med resurscenterverksamhet för kvinnor, men att hon nu börjat intressera sig för större strukturer.

– Och just kring dessa frågor har jag fått ut mycket av den här dagen, förklarade hon.

Karin Lybeck från Designcentrum i Östersund vittnade om att hon känt friska vindar fläka, och reflekterade över projektverksamheten:

– Ofta låser man fast sig i ett tänkande som redan börjar bli föråldrat, och så måste man fullfölja det i flerårsprojekt. Man kan inte bara ta pengar och slänga ut dem utan verklig eftertanke.

Stig Vinberg från Arbetslivsinstitutet höll med Per Åhlström om att man kan undra över den EU-miljard som årligen satsas i Jämtlands och Västernorrlands län.

– I det sammanhanget tycker jag att hans förslag till nya finansiella strukturer är välgörande, inte minst nätverksaspekten. Jag jobbar själv i nätverk för arbetsplatsutveckling och tycker att nätverket som strategi är mycket intressant, och borde beforskas mer.

– Jag fäste mig också vid det Elisabeth Sundin sa, om att företagande även har koppling till arbetsmarknaden. Att starta eget kan vara ett sätt att få bo kvar på hemorten.

Saeid Abbasian, forskare vid Arbetslivsinstitutet, hade med stort intresse tagit del av de fyra företagerskornas erfarenheter.

– Jag såg en stor likhet med vad kvinnorna i min avhandling berättat. Det är viktigt att ge dem stöd att starta sina företag i de branscher de arbetat i, där de har sin yrkesidentitet.

Eskil Ekstedt, professor vid Arbetslivsinstitutet, hade särskilt fäst sig vid Per Åhlströms föredrag om finansieringsformer. ”Detta är något som man vill läsa mer om”, menade han.

Chararina Höjem-Flyckt, själv sjukgymnast och terapeut, vittnade om att dagen för hennes del varit mycket lyckad.

– Detta var något som jag verkligen behövde. Jag har provat med egen verksamhet i tre år och nu vet jag att det bär. Det går runt för mig, och nu måste jag ta itu med marknadsföringen. Nätverk betyder mycket för mig.

Hans Andersson, Arbetslivsinstitutets styrelseordförande, uttryckte tvivel på den klusterfilosofi som präglar länsstyrelsernas tillväxtprogram. Det behövs mer forskning om vad som utgör hinder för tillväxten.

– Den tillväxt som sker tror jag kommer till utan dessa program. Det bör beforskas, inte minst om det som Per Åhlström framförde är rätt.

Vanida Granli delade med sig av sina erfarenheter.

– Jag har kämpat mycket. Det har varit svårt att komma in på arbetsmarknaden. Jag har provat många jobb, till slut fick jag en idé – att starta ramverkstad.

– Jag har också noterat ett par saker som irriterar mig. Det har sagts mycket positivt om småföretagandet i Jämtlands län, som inte stämmer med makrobilden. Det händer väldigt mycket positivt på mikroplanet, det finns mycket kvinnlig företagsamhet och egenföretagande. Man tänker att det måste vara ett jädligt bra län när det gäller sysselsättningsutvecklingen.

– Men när man så tittar på makrosidan ser man att Jämtlands län har sämst sysselsättningsutveckling tillsammans med Västernorrland och ligger högt även när det gäller ohälsotalen. Jag är oerhört irriterad över den här solskensbilden kombinerad med avgrundsbilden, för det bland annat den som skapar konflikterna med Stockholm.

– För övrigt var det underbart att höra de fyra kvinnorna, dem skulle jag ha anställt direkt om jag haft en firma.

Johan Jonsson, gruppleadare för vänsterpartiet i Östersunds kommunfullmäktige, berättade att han framför allt skulle ta med sig frågan om Länsstyrelsens tillväxtprogram; vilken betydelse har det för näringslivets utveckling? Ska vi använda resurserna på annat sätt?

Vanida Granli delade med sig av sina erfarenheter alltsedan hon kom till Östersund från Thailand för 20 år sedan.

– Jag har kämpat mycket. Det har varit svårt att komma in på arbetsmarknaden. Jag har provat många jobb, till slut fick jag en idé – att starta ramverkstad. Fick inte låna i bank, men precis då fick jag kontakt med Raija och kom med i projektet. De två första åren har varit tunga, men nu kommer mera jobb.

– Men det finns fördomar. En del kan säga ”fick du hela paketet när du startade?”. Nej, jag började med ett lån på femtio tusen, säger jag. Men om ett år har jag betalat tillbaka det.

– Det har varit bra att få sitta i lugn och ro och lyssna idag. Och jag ska ta mera betalt! Raija Edin, projektledare för Nätverksbanken, förklarade sig nöjd med att så många kommit till konferensen och visat ett sådant intresse under dagen. Apropos allt tal om prissättning bad hon att få rekommendera en bok: ”Konsten att ta betalt, få betalt och betala – Handbok för företagarkvinnor”. Skriven av Eva-Britt Hult och utgiven av Nutek.

Per Åhlström, slutligen, betonade vikten av att man tar vara på varandras erfarenheter.

– De företag går bäst, där olika människor förstår varandra och samverkar. Därför tror jag mycket på blandade nätverk. Det blir roligare också!

Webbadresser:

Arbetslivsinstitutet: www.arbetslivsinstitutet.se

Per Åhlström: www.foretagartrappan.se

Emma Resurscentrum: www.emma.se

Svenska institutet för social ekonomi: www.socek.se

Publikationer:

Tillväxtmotor och/eller startknapp... En studie av en metodanvändning, Nätverksbanken, med kvinnor i skapade affärsnätverk av Birgitta Näsman. (ARBETSLIVSRAPPORT 2003:13, ISSN 1401-2928) kan beställas av katarina.grut@arbetslivsinstitutet.se eller laddas ner från www.arbetslivsinstitutet.se/publikationer.

Företagarskan, antologi, red. Holmqvist/Sundin, SNS-förlag, Stockholm.

FÖRETAGERSKAN
välkommen till en inspirations-
och kunskapsdag om kvinnors
företagande utifrån projektet
nätverksbanken

PROGRAM

Moderator professor Göran Brulin, Arbetslivsinstitutet,
enheten för Forskning om Utvecklingsprocesser

- 9.30 Registrering och kaffe
- 10.00 INVIGNING
av landshövding Maggi Michaelsson
- 10.15 INLEDNING
av Raija Edin
Projektledare Arbetslivsinstitutet i Östersund
- 10:30 FÖRETAGERSKAN
Elisabeth Sundin
Professor Arbetslivsinstitutet i Norrköping
talar om sin nya bok.
- 11.00 TILLVÄXTMOTOR ELLER STARTKNAPP
Forskaren Birgitta Näsman, Mitthögskolan
i Östersund samtalar med fyra företagskor:
• Kristina Hansson, Benams, Åre
• Ulrika Leding, Leding Industri Design, Östersund
• Valentina Hålen, I.R.S.K., Mörsil
• Ingela Sohlberger, Famous, Brunflo
- 12.00 LUNCH
- 13.15 LANDSORTENS FINANSIELLA INFRASTRUKTUR
Per Åhlström, författare till LO rapporten
"Pengar Sökes"
- 14.15 KLUSTER - EN TILLVÄXTMÖJLIGHET FÖR
NORRLANDS INLAND?
Malin Lindberg, projektledare
Emma Resurscentrum, Wilhelmina
- 16.30 SUMMERING/AVSLUTANDE DISKUSSION
Professor Göran Brulin
Arbetslivsinstitutet

PROJEKTET NÄTVERKSBANKEN I JÄMTLANDS LÄN

Småföretagssektorn är av stor betydelse för Sveriges sysselsättning och tillväxt. Kvinnors företagande utgör en viktig del av denna sektor. Utvecklingen i glesbygden kommer i allt högre grad att präglas av småföretagande, entreprenörskap och innovativa processer. Enheten för Forskning om Utvecklingsprocesser har i Östersund genomfört ett Mål-1 projekt som syftar till att stödja och utveckla småföretagandet i glesbygden med en ny arbetsmetod för kvinnor.

Arbetslivsinstitutet
Studentplan 3, Campus
831 40 Östersund
www.arbetslivsinstitutet.se

Besöksadress: Studentplan 3, Hus S,
Campus Östersund
Postadress: Studentplan 3,
831 40 Östersund
Växel: 063-55 13 00
www.arbetslivsinstitutet.se

Kvinnum Resurs

EU:s regionala fond
www.mal1.nu